

ESTUDIOS DE LITERATURA MEDIEVAL

25 AÑOS DE LA
ASOCIACIÓN HISPÁNICA DE
LITERATURA MEDIEVAL

EDITORAS

ANTONIA MARTÍNEZ PÉREZ
ANA LUISA BAQUERO ESCUDERO

MURCIA
2012

Estudios de literatura medieval : 25 años de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval / editoras Antonia Martínez Pérez, Ana Luisa Baquero Escudero.-- Murcia : Universidad de Murcia. Servicio de Publicaciones, 2012.

968 p.-- (Editum)
ISBN: 978-84-15463-31-3

Literatura medieval-Historia y crítica.
Martínez Pérez, Antonia
Baquero Escudero, Ana Luisa
Universidad de Murcia. Servicio de Publicaciones.

82.09"05/14"

1ª Edición 2012

Reservados todos los derechos. De acuerdo con la legislación vigente, y bajo las sanciones en ella previstas, queda totalmente prohibida la reproducción y/o transmisión parcial o total de este libro, por procedimientos mecánicos o electrónicos, incluyendo fotocopia, grabación magnética, óptica o cualesquiera otros procedimientos que la técnica permita o pueda permitir en el futuro, sin la expresa autorización por escrito de los propietarios del copyright.

© Universidad de Murcia, Servicio de Publicaciones, 2.012

ISBN 978-84-15463-31-3

Depósito Legal MU-921-2012

Impreso en España - Printed in Spain

Imprime: Servicio de Publicaciones. Universidad de Murcia
C/ Actor Isidoro Máiquez 9. 30007 MURCIA

A FRONTE A BV: RES METRICA E VARIA LECTIO(II)³²⁶

MARIÑA ARBOR ALDEA
 Universidade de Santiago de Compostela

RESUMEN:

Partindo da *collatio* do texto común aos tres grandes códices que copiaron a lírica profana galego-portuguesa, neste traballo, que continúa unha contribución anterior, analízanse os problemas de medida versal que se documentan nun número moi significativo de cantigas. Dos datos emanados deste estudo tíranse pautas válidas para a emenda deses segmentos métricamente irregulares, que son susceptibles de corrección en tanto en canto a isometría se mostra como principio caracterizante da *cantiga de amor*.

Palabras-clave: lírica profana gallego-portuguesa, métrica, crítica textual.

ABSTRACT:

From the starting point of a collation of the texts present in all the three great manuscripts containing Galician-Portuguese profane poetry, the author analyses (in continuation of a previous work) the problems regarding verse measure that occur in a significant number of *cantigas*. From her findings, she extrapolates some guidelines for the emendation of metrical irregular segments, as the isometric form can be shown to be a principal characteristic of the *cantiga de amor*.

Key-words: profane medieval Galician-Portuguese poetry, metre, textual criticism.

I. Á disparidade de criterios que se observan nas edicións de lírica profana galego-portuguesa en sede de *emendatio*, e, de modo particular, ás diversas solucións que o estudoso ofrece –incluso un mesmo editor á hora de fixar o texto dun único trobador– para os versos que presentan problemas métricos, referímonos en diversos traballos previos. En concreto, nun texto preparado para o III Congreso da Semyr, *A fronte a BV: res metrica e varia lectio*³²⁷, iniciamos a análise sistemática da lección manuscrita enviada polos tres grandes relatores desta poesía, *A*, *B* e *V*, buscando argumentos que permitisen xustificar un mínimo de rigor científico a emenda (ou conservación) da lección manuscrita en caso de deficiencia métrica, e, nun segundo nivel de consideracións, datos que avalasen a hipótese de que é a isometría, as “sílabas contadas”, o principio que caracteriza a lírica producida no occidente ibérico³²⁸.

³²⁶ Os datos expostos neste traballo son froito parcial dos estudos que ocupan á autora no marco dos proxectos de investigación *La lírica gallego-portuguesa en la corte de Alfonso X. Autores y textos (II)*, que recibe o apoio económico do Ministerio de Ciencia y Tecnología e do FEDER (FFI-2011-25899), e *O rei don Denis e os trobadores da súa época*, subvencionado pola Xunta de Galicia (09SEC023204PR).

³²⁷ M. Arbor Aldea, «A fronte a BV: *res metrica e varia lectio*(I)», en *Líneas y pautas en el estudio de la literatura medieval y renacentista. III Congreso Internacional de la Semyr*, Oviedo [no prelo].

³²⁸ Como apuntamos no estudo antes citado, falta, para a lírica profana galego-portuguesa, o cotexo e análise completos e exhaustivos da lección enviada polos códices, que, ademais de achegar datos de valor fundamental para o labor ecdótico, poderían proporcionar información substancial sobre o debatido *stemma codicum* proposto pola crítica para esta tradición poética. Por outra parte, esta análise tamén permitiría profundar na concepción que os estudosos teñen da métrica trobadoresca. En relación co primeiro asunto, véxase E. Gonçalves, s.v. «Tradição manuscrita da poesía lírica», en G. Tavani e G. Lanciani (coords.), *Dicionário da Literatura Medieval Galega e Portuguesa*, Lisboa, Caminho, 1993, pp. 627-632, que, ademais de abordar a cuestión estemática, ofrece unha sucinta descrición dos manuscritos acompañada das oportunas referencias bibliográficas; no que afecta ao argumento métrico, remitimos aos estudos citados en M. Arbor Aldea, «A fronte a BV».

Na contribución apenas referida, procedemos á *collatio* completa do texto que, para as súas 165 primeiras cantigas, envía o *Cancioneiro da Ajuda* e da lección que, para eses poemas, ofrece o *Cancioneiro da Biblioteca Nacional*³²⁹, analizando todos os versos que presentaban anomalías no cómputo métrico. Este estudo permitiunos observar que as numerosas variantes extraídas dos manuscritos que incidían sobre a medida versal admitían unha explicación satisfactoria considerando a tipoloxía das faltas que, de modo involuntario, se cometen durante o proceso de copia, isto é, o fenómeno da trivialización que afecta aos textos nas sucesivas fases da súa transmisión, e a existencia de formas lingüísticas alternantes. Para validar, matizar ou refutar as achegas que naquel traballo se ofrecían en relación coa métrica das cantigas, estudaremos, nas liñas que seguen, as restantes pezas de A (A 166-309) e a lección que, para eses poemas, envían os apógrafos italianos BV.

II. Como sucedía cos textos A 1-165 e cos seus equivalentes de B, a análise da lección manuscrita enviada polos códices para as pezas agora consideradas documenta un número moi importante de versos hipómetros e, en menor medida, hipérmegos, versos que non observan, por tanto, o principio das “sílabas contadas” que parece característico da lírica profana galego-portuguesa. Como se verá, as deficiencias de que adoeceen estes segmentos poden ser atribuídas ás denominadas pola crítica “innovacións involuntarias” de copista, é dicir, ás faltas que todo amanuense comete durante o proceso de transcripción dun texto.

2.1. ERROS DEBIDOS A PROBABLES OMISIÓN DE COPISTA.

Prescindindo, como tamén se fixo no estudo precedente, daqueles casos que ilustran condicións particulares de preparación ou de conservación do manuscrito –ou do seu exemplar³³⁰, nas pezas analizadas rexístrase un elevado número de versos hipérmegos –en liñas xerais, obsérvase a ausencia dunha única sílaba, aínda que non faltan casos en que se omiten dúas ou máis–, que encontran a súa

³²⁹ O primeiro poema copiado en V correspóndese con A 222, B 392; as pezas transmitidas por este manuscrito, que, en consecuencia, quedaran fóra do estudo de 2010, serán analizadas nestas páxinas. Para A, servímonos da transcripción das cantigas que realizamos consultando o orixinal, que se encontra depositado na Biblioteca da Ajuda, en Lisboa. Para B e V, manexamos as súas reproducións facsimilares: *Cancioneiro da Biblioteca Nacional (Colocci-Brancuti)*. Cod. 10991, Lisboa, Biblioteca Nacional, Imprensa Nacional-Casa da Moeda, 1982; *Cancioneiro Português da Biblioteca Vaticana (Cód. 4803)*, Lisboa, Centro de Estudos Filolóxicos-Instituto de Alta Cultura, 1973. No tocante ás correspondencias e diverxencias que, na transmisión dos textos, se verifican entre A, B e V, véxase M. Arbor Aldea, P. Canettieri e C. Pulsoni, «Le forme metriche del *Cancioneiro da Ajuda*», en M. Brea (coord.), *O Cancioneiro da Ajuda, cen anos despois. Actas do Congreso realizado pola Dirección Xeral de Promoción Cultural en Santiago de Compostela e na Illa de San Simón os días 25-28 de maio de 2004*, Santiago de Compostela, Concellería de Cultura, 2004, pp. 145-175, e bibliografía citada.

³³⁰ Así sucede en A239, B 428, V 40, v. 7. U vus non vejo [...] (5); **[V] uus non ueio A (5), con cancelación do texto por raspadura : Hu u9 no ueio no ueio p[ ]zer BV (10); A297, B 992, V 580, v. 3. por a dona que quero gran ben; por ua dona que quero gran / ben A (10): ** (espazo en branco) que quero g[ ]m ben B (5) : **que quero gram ben V (5). Coma no traballo preparado en 2010, nestas páxinas ofrécese unha selección de exemplos que quere ser representativa das categorías que se analizan. Para cada caso, refírese a lección dos manuscritos en transcripción paleográfica, acompañada da lectura que, para o verso considerado, ofrecemos na edición do *Cancioneiro da Ajuda* que preparamos, lectura que só quere facilitar o acceso ao texto e ao cómputo silábico. Con esta mesma finalidade, marcamos con dobre asterisco os versos metricamente irregulares e indicamos, entre parénteses, a medida versal. Os signos diacríticos que se empregan nos fragmentos seleccionados son estes:

( ) formas anuladas durante o proceso de copia ou durante a fase de revisión do texto transcrito

{ } formas escritas sobre raspadura ou nas marxes do folio durante o proceso de control da copia

.../ formas escritas na entreliña.

[ ] ausencia de letra de espera. Cando esta se observa no manuscrito, márcase o grafema (maiúsculo) en cursiva.

As emendas por adición do editor sinaláanse entre parénteses cadradas; resérvanse as redondas para marcar, nas propostas de lectura crítica, as formas que son susceptibles de considerarse espúreas.

causa na probable omisión por parte do copista de determinados elementos que debían estar presentes no modelo que se reproducía. Como complemento dos datos apuntados en 2010, neste punto deben referirse, ademais das múltiples ausencias de grafemas ou de sílabas en casos de convivencia en contigüidade de dous elementos idénticos, as omisións que afectan ao pronome persoal tónico de primeira persoa *eu* –moi numerosas–, ás formas átonas *o*, *me*, *lhe* –e variantes– e ás conxuncións *e* –sobre todo en inicio de verso–, *se*, *quee nen*, todos eles elementos de escasa entidade gráfica, que se perden con frecuencia no proceso de copia. Así mesmo, merece destacarse a caída de elementos de maior corpo formal e peso semántico, como verbos, adverbios, adxectivos ou substantivos, entre outros:

A 172, B 324, v. 3. *pois que vus vós non doedes de min* (10)

pois que **uus uos** / non doedes demin *A* (10)

**Poys queu9non doedes demj *B* (9)³³¹

A220, B 389, v. 9. e acordado foss' en me partir (10)

ea cordadofossen me partir *A* (10)

****eacordo fosseme p**ntir *B* (9)

A257, B 435, V 47, v. 6. *se assi for, que morre[re]ji por én* (10)

se / assi for que **morrei poren *A* (9)

se assy for que **moirerey** poren *B* (10)

se assy for que **mouerey** poren *V* (10)

A226, B 402, V 12, v. 7. Ali, u eu dela quitei os meus (ollos) (10)

Ali u **eu** dela quitei os me9 *A* (10)

**Aly hu dela q'tey os me9 *BV* (9)

A 166, B 318, v. 10. ou se o é po-la eu muit' amar (10)

ou seo e pola eumuit amar *A* (10)

**Ou see pola muyteu amar *B* (9)

A 176, B 328, v. 3.e non [me] valla ela, nen amor (10)

**e non ualla ela nen / amor *A* (9)

E nonmj ualha ela nen amor *B*(10)

A202, B 354, v. 7. Por quanto ll' eu roguei e lle pedi (10)

Por quanto lleu roguei e **lle** pedi *A* (10)

**Por quantolheu roguey e pedi *B* (9)

A241, B 430, V 42, v. 6. *e ir morar allur sen vosso ben*(10)

e yr morar allur / sen uosso ben *A* (10)

e hir morar alhur sen uosso ben *B* (10)

**hir morar alhur se uosso ben *V* (9)

A 166, B 318, v. 4. se por ùa destas duas non é (10)

se por hu[☉]a / destas duas non e *A* (10)

**Porhu[☉]a destas duas non e *B* (9)

A216, B 384, v. 9. mais, de pran, esto non posso sofrer (10)

mais de pran esto no[☉] posso **soffrer***A* (10)

**maix depra[☉] esto non posso *B* (8)

A221, B 392, V 2, v. 20. mais, se menti, ja Deus non me perdon (10)

mais se menti **ia** deus / non me per don *A* (10)

**mays sementi ds[☉] nomj pdon *B* (9)

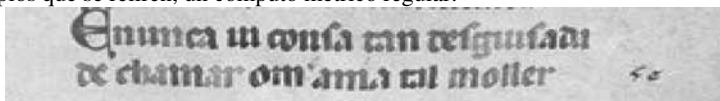
**maus sementi ds nomi perdon *V* (9)

A288, B 980, V 567, v. 8. Mais [sol] non poss' eu enganar (8)

³³¹ Neste caso, a categorización da falta como erro por omisión de copista en *B* ou no seu modelo vese avalado pola presenza deste verso de refrán nas demais estrofas da cantiga: Poys que u9uos non doedes demj[☉] (v. 9), Poys queu9uosnon doedes demj[☉] (v. 15).

- **Mays non poss eu enganarA (7)
 Mays **sol** non posso eu enganarB (8)
 Mays ***sol no posso en enganarV (8)
 A254, B 842, V 428, v. 15. me faz amar muito Deus, e amor (10)
 me faz amar **muito** ds ea mor A (10)
 **me faz amar dst amor B (8)
 **me faz amar dzτ amor V (8)
 A223, B 395, V 5, v. 8. de vós, que eu quero gran ben (8)
 de uos que eu quero **gran** ben A (8)
 **deuos q eu gro beBV (7)
 A231, B 422, V 34, v. 7. E,pero x' ela con bon prez estava (10')
 Epero xela con **bon** prez estaua A (10')
 **Epo xela co prez estaua BV (9')
 A295, B 996, V 585, v. 5. *morrerei eu, meus amigos, por én* (10)
 Morrerey eu **meus** amigos / por en A (10)
 **Moirerey eu amig9 poren B (9)
 **morrerey eu amigus poren V (9)
 A284, B 976, V 563, v. 13. E por aquest', Amor, gran ben seria (10')
 E por aquest **amor** gran ben seria A (10')
 **E p' aquesto gran ben seria B (9')
 **E p' aquesto gra ben seria V (9')

Nun número importante de ocorrencias, Aacompaña os versos en que se verifica o erro con notas de corrección que se escribiron na marxe do folio, acompañadas por un sinal de chamada, durante o proceso de control ao que se someteu a copia³³². O resultado da emenda é, como pode comprobarse nos exemplos que se refiren, un cómputo métrico regular:

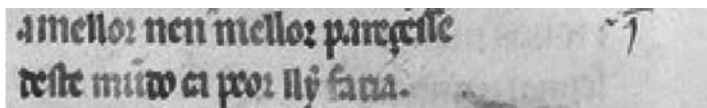

- A 166, B 318, v. 14. de chamar ome ama tal mollier (10)
 de chamar om ama tal mollier {e}A (10)
 De chamar **home** ama tal mollier B (10)

- A262, B 440, V 52, v. 25. Gracir-vo-lo, pois que eu morto for (10)
 {eu}Graçir uolo pois que morto for A (10)
 Graçiruolo poys **qu**e morto for BV (10)

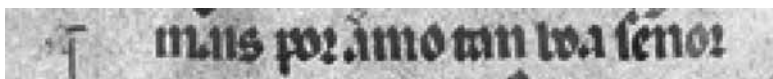
³³² Para as notas de A, características da súa escritura e valor desde o punto de vista da edición do texto, véxase canto indicamos en «A fronte a BV». Nesa contribución poden recuperarse os títulos dos estudos que se ocuparon da análise, desde perspectivas diversas, destas apostilas.

A 167, B 319, v. 20. a mellor, nen que mellor pareceste (10')

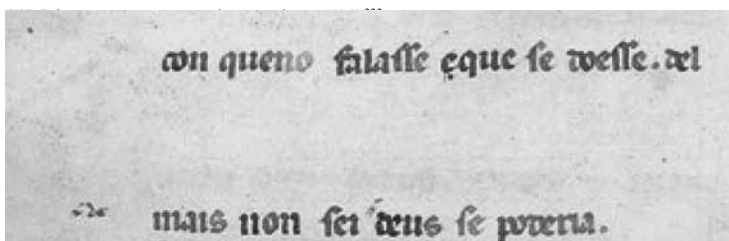
a mellor nennmellor pareceste {q}A (10')

A melhor. ne **que** melhor pareceste B (10')

A 194, B 346, v. 9. mais, porque amo tan boa senor (10)

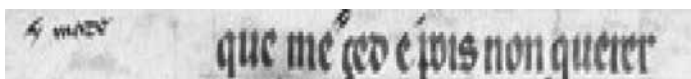
{q}mais por amo tan boa senor A (10)

A 167, B 319, v. 7. del, mais non sei de Deus se poderia (10')

{de} del / mais non sei deus se poderia A (10')

Del mays non sey **de** de9 se poderia B (10')

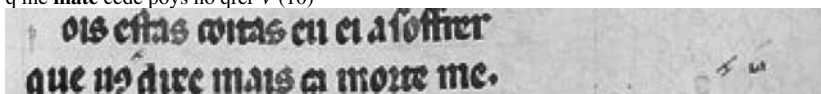

A262, B 440, V 52, v. 24. que me mate ced', e, pois non querer (10)

{mate} que me ced e pois non querer A (10)

q me **mate** çede poys uo qrer B (10)

q me **mate** cede poys no qrer V (10)

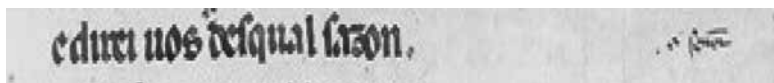

A 172, B 324, v. 8. que vos ja dixе, máis ca morte m' é (10)

que u9dixe mais ca morte me {ia}A (10)

Que u9 **ia** dixi mays ca morte me B (10)

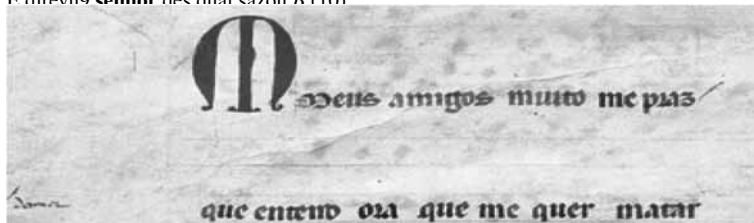
³³³ Este verso mostra, así mesmo, unha práctica habitual na copia das cantigas: o acrecentamento espúreo da forma pronominal tónica de primeira persoa, eu, que torna o segmento hipémetro (véxase, máis abaixo, o punto 2.2).

A 171, B 323, v. 16. e direi-vos, sennor, des qual sazon (10)

e direi uos desqual sazon {sen^or}A (10)

F direi^o senhor des qual sazon B (10)

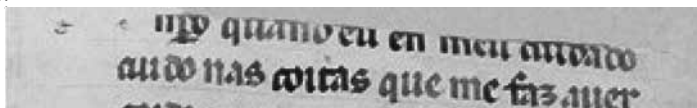
A263, B 441, V 53, v. 1. Meus amigos, muito me praz d' Amor (10)

{damor} MMeus amigos muito me praz A (10)

Me9 amig9 mnytomj praz damorB (10)

Me9 amig9 muytomi praz damorV (10)³³⁴

Tamén nesta parte do corpus, e como sucedía nas cantigas analizadas en 2010, se recollen exemplos en que, fronte á emenda de A, os apógrafos coloccianos rexistran unha variante que suscita o interrogante verbo das relacións que se verifican entre os códices, e, en particular, sobre os materiais que se empregaron para a copia e a revisión do manuscrito da Ajuda e sobre o(s) posible(s) modelo(s) de BV:

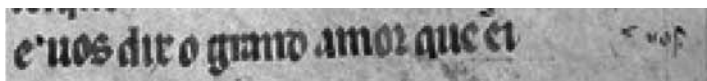
A 169, B 321, v. 8. E empero quand' eu en meu cuidado (10')

{E} Enpo quand eu en meu cuidado A (10')

En pero quando eu e^o nomeu cuidado B (10')

³³⁴ Nalgún caso, podería recuperarse a regularidade métrica considerando a existencia dunha dialefa como sucede en A 169, B 321, v. 18. soub' eno mund', e ben maravillado (10'); soub eno mund e be^o marauillado A (10') : Soube no mudo e mauilhado B (10') ou en A262, B 440, V 52, v. 20. ben que eu d' outra dona oí dizer (10); ben. que eu doutra dona oy dizer A (10) : be q out dona oy dizB (10) : be q out dona oy diz V (9, á marxe de que se omitta a abreviatura no elemento que pecha o verso). Un exemplo máis complexo rexístrase en A289, B 981, V 568, v. 8. non viva eu, se m' El i non [dá] consello (10'); **non uiua eu se mel / y non consello A (9) : Non uyua eu semel non da consello B (10') : non uyua eu semel noda consello V (10'), con omisión, nos apógrafos italianos, da forma do adverbio pronominal presente en A, un exemplo que aparece modificado no verso seguinte, primeiro da segunda estrofa da cantiga. Repárese na lección de A, Non uiua \eu/ se mel y non \da/ consello, e no texto que ofrecen BV: Non uyua eu semel hi no da cosselho. Estes casos, que poden asimilarse a algún dos comentados nas liñas precedentes, e que cuestionarían, por tanto, a existencia do hiato nestes versos, poñen de manifesto o escaso coñecemento que posuímos sobre o erro de copia, sobre as prácticas que se observan nos manuscritos e sobre os propios fenómenos de dialefa e sinalefa na lírica galego-portuguesa. Probablemente haxa que cuestionar, á vista destes datos, algunhas das decisións adoptadas na común práctica ecdótica e reavaliar, así mesmo, as hipóteses que se manexan en relación coa poética e cos principios métricos seguidos polos trobadores.

- A257, B 435, V 47, v. 15.** e vos dix' o grand' amor que vos ei (10)
 e uos dix o grand amor que ei {uos}A (10)
 eu 9 dixo **mui** gndamor que ei B (10)
 eu9 dixo **mui** gndamor q ei V (10)

2.2. DEFICIENCIAS NO VERSO PROVOCADAS POR PROBABLE ADICIÓN DE ELEMENTOS.

O texto enviado por A para as pezas 166-309 e o que, en correspondencia, copian BV rexistra, así mesmo, un importante número de versos hipérmetros, aínda que estes mostran un índice de frecuencia inferior ao que rexistran os afectados polo fenómeno analizado no punto precedente. Aos datos achegados no estudo de 2010, poden engadirse os que se ofrecen nas liñas que seguen, que ilustran o acrecentamento de vocábulos que non se encontran no contexto inmediato—talvez por lapsos ou interferencias de memoria—, a repetición de formas presentes no propio verso ou en segmentos próximos—con exemplos debidos a saltos de igual a igual—, a reduplicación de estruturas sintácticas e o engadido de elementos que regularizan construcións que, no exemplar, se debían afastar da norma lingüística común. As faltas que responden a este último fenómeno son frecuentes en BV, e evidencian a marcada tendencia que o modelo destes códices debía presentar cara *álectio faciliior*:

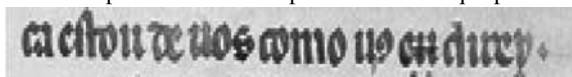
- A260, B 438, V 50, v. 14.** og' outra ren con que visse prazer (10)
 og' outra ren con que uisse prazer A (10)
 oieu out re co **qeu uisse pzer B (12)
 oieu out re co **qeu uisse pzer V (12)
- A225, B 401, V 11, v. 3.** e gran dereit[o] faç', e (mui) gran razon (10)
 e gran dereit faç e **mui gra / razon A (11)
 e gram dereyto face gram razon B (10)
 egram dereyto face gram razon V (10)
- A 175, B 327, v. 4.** nen me dé Deus ben dela, nen de si (10)
 nen me de deus ben dela / nen desi A (10)
 Nen mi de de9 ben **de dela nen dessy B (11)
- A204, B 356, v. 12.** nen rog' a Deus eu ja por outra ren (10)
 nen rog a ds eu ia por outra ren A (10)
 Nen roga ds **por eu ia **p'**out ren B (11)
- A247, B816, V 400, v. 5.** ca sofr' eu mal por vós, qual mal, sennor (10)
 ca soffreu mal por uos qual mal / sennor A (10)
 ca soffreu mal por uos qual mal sehor B (10)
 ca soffreu mal por **uos qual **uos** mal sennor V (11)
- A258, B 436, V 48, v. 3.** creede que non á en min (8)
 creede que non a en min A (8)
 creede **que que non a enmj B (9)
 creede que no a eu mi V (8)
- A229, B 420, V 31-32, v. 10.** morrer, e vós faredes i (8)
 morrer euos faredes yA (8)
 moirer euos faredes **assyB (9)
 morrer euos faredes **assy V (9)
- A 194, B 346, v. 13.** Porque deseio de vee-los seus (10)
 Por que deseio de ueelos seus A (10)
 **E p que deseio de ueel9 se9 B (11)
- A 198, B 350, v. 12.** nen se queixou que a chamei sen[n]or (10)
 nen se queixou quea chamei senorA (10)
 Nesse queixou **p'que a chamey sennor B (11)

A 198, B 350, v. 13. e, pois me viu mui coitado d' amor (10)

e pois me uiu mui coitado damor A (10)

E poys **que me uyo muj coitado damor B (11)

Para algúns casos de ditografía ou duplografía, tamén A ofrece a lección primitiva emendada, cancelándose mediante punto, raspadura ou trazo de pluma os elementos espúreos –as notas colocadas na marxe do folio parecen reservarse para correccións que poden cualificarse como “maiores”–:

A 171, B 323, v. 10. ca estou de vós como vosdarei (10)

ca estou de uos como u9 (e9u) direy A (10)

Ca estou deuos comou9 **eu direy B (11)

A 173, B 325, v. 8. catou-me un **pouqu'** e teve-mi en desden (10)

catou **meun pou**(cooτ) **teuemi**(ou) **en** desden {**que**} (10) A

Catou **muC **pouco** e **teuemho** en desdemB (11)³³⁵

Repárese, por fin, nesta pasaxe do códice lisboeta, que documenta un dobre proceso de corrección do texto e que, en confronto coa solución de B, ilustra a complexidade da actuación dos revisores de A, obrigándonos, así mesmo, a abordar con cautela a cuestión dos materiais que confluíron no códice da Ajuda e na rama da tradición manuscrita representada polos apógrafos italianos:

A200, B 352, v. 19. Pero sei eu dela, de pran (8)

V/(E)/ (p)erosei eu dela de pran A (8)

E **perosei** dela de pran B (8)

3. FORMAS LINGÜÍSTICAS ALTERNANTES. Á marxe deste tipo de faltas, a comparación entre os manuscritos revela outro tipo de variantes que presentan maior dificultade de clasificación e análise, en canto poderían adscribirse a algunha das categorías anteriores ou asociarse a fenómenos de variación lingüística, que neste caso adquiren repercusión textual.

Aos datos que se proporcionaban no estudo de 2010, poden engadirse, como confirmación ou complemento daqueles, e prescindindo das alternancias puramente gráficas do tipo *seer/ser*, *veerver*³³⁶, a variación que se documenta entre formas con ou sen prótese (ou prefixo), como *atalltal*, *atantoltanto*, con ou sen aférese, como *no/eno*, ou con ou sen aglutinación, como *agoralora*. No ámbito da morfoloxía do verbo, conviven formas do tipo *sōl/son* para o presente de *seer*, resultados como *guarrei/guarirei* –con substitución dos resultados irregulares polos regularizados a partir do infinitivo– para o futuro ou solucións do tipo *fezofez*, *quisolquis* –con ou sen terminación analóxica– para o pretérito. Ademais, e no que atinxe á sintaxe da preposición, alterna a presenza do enlace preposicional coa ausencia deste en determinadas perífrases, como *dever (a) + infinitivo*. Así mesmo, e xa no ámbito léxico, documéntanse exemplos de variación en formas como *desventural/desaventura* ou *desguisadol/desaguisado*:

A265, B 450, v. 9. senon atanto que sofr' e sofrí (10)

se non **atanto** que soffr e soffri A (10)

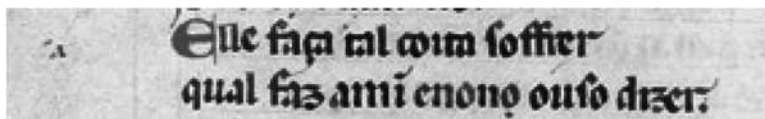
senon **tanto q sofre sofrí B (9)

³³⁵ Así, A300, B 993, V 581, v. 15. meu ben seria, mais non llo direi; meu ben **seria** mays non llo direy A : Meu ben **seeria** mays non lho direy B : meu ben **seeria** mays noC lho direy V; A 171, B 323, v. 7. Prazer, nen ben, nen o ar **verei**; Prazer nen ben neno ar **uerei**A : Prazer nen ben neno ar **ueerei**B, entre outros exemplos.

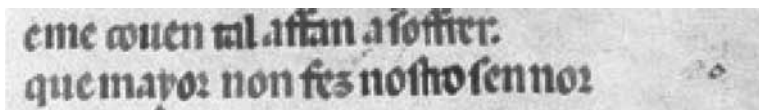
³³⁶ Así, A300, B 993, V 581, v. 15. meu ben seria, mais non llo direi; meu ben **seria** mays non llo direy A : Meu ben **seeria** mays non lho direy B : meu ben **seeria** mays noC lho direy V; A 171, B 323, v. 7. Prazer, nen ben, nen o ar **verei**; Prazer nen ben neno ar **uerei**A : Prazer nen ben neno ar **ueerei**B, entre outros exemplos.

- A 170, B 322, v. 21.** eno mundo, nen de nostro Sennor(10)
eno mudo nen de nostro sennor A (10)
 **No mudo nen de nro senhor B (9)
- A286, B 978, V 565, v. 15.** ca, se lles Deus ora non val (8)
 ca se lles deus **ora** non ual A (8)
 Ca sselhis ds **agora non ual B (9)
 ca sselhis dsagora** no ual V (9)
- A205, B 357, v. 18.** e por én sōo máis pouco preçado (10')
 eporen **soo** mais pouco preçado A (10')
 E p'en **son mays pouco pçado B (9')
- A264, B 449, v. 23.** terria que eu sōo de bon sēn (10)
 terria que eu **so**o de bon sen A (10)
 teiria q eu **sonde bo sen B (9)
- A 178, B 330, v. 2.** que vus fezo parecer e falar (10)
 que uus **fezo** parecer / e falar A (10)
 Queufez** parecere falarB (9)
- A260, B 438, V 50, v. 9.** pois s' El nunca de min quiso doer (10)
 pois sel nunca de **miquiso** doer A (10)
 pois sel nuca de **mjq's doer B (9)
 poys sel nuca **demiq's doer V (9)
- A 169, B 321, v. 21.** que ben dev' end' a Deus a dar bon grado (10')
 q **bedeuu** end a ds **a dar** bo grado A (10')
 Que ben **deuenda ds **dar** bon gardo B (9')
- A306, B895, V 480, v.7 (vv. 17, 27).** *contra mia desaventura* (7')
 Contra mia / **desaumentura**A (7')
 Contra **madesumenturaB (6')
 coutra mha **desumenturaV (6')
- A205, B 357, v. 4.** ora o teen por desguisado (9')
 ora o teen / por **desguisado**A (9')
 Ora o teem por **desaguisadoB (10')

Tamén nesta oportunidade se verifica, en A, a emenda da lección primitiva co auxilio de notas marxinais, que van acompañadas polo habitual sinal de chamada. Coma nos casos anteriores, a corrección facilita un cómputo métrico regular:

- A 177, B 329, v. 19.** E lle faça atal coita sofrer (10)
 {a}Elle faça tal coita soffrerA (10)
 E lhi faça **tal coyta sofrer B (9)

- A264, B 449, v. 28.** que maior non fezo nostro Sennor (10)
 que mayor non fez nostro sennor {o}A (10)
 q mayor **nofez nro senhor B (9)³³⁷

³³⁷ A lección manuscrita contén, así mesmo, exemplos en que se recuperaríaa a regularidade métrica recorren-

Noutros casos, porén, a selección dunha forma lingüística “reducida” –que suporía un caso de hipometría– determina a introdución no verso de elementos que compensan a súa medida, como se observa en *BV*:

- A205, B 357, v. 7.** a que mal tempo eu sōo chegado! (9')
 a que mal / tempo eu **soo** chegadoA (9')
 Aque mal tempo en **son achegado**B (9')
A297, B 992, V 580, v. 5. *que nunca Deus gran coita quiso dar* (10)
 Que nunca deus gran coyta **quiso** / dar A (10)
 Que nunca de⁹ **muy** gm coyta **q^{is}** dar B (10)
 q nuca de⁹ **muy** gran coyta **qis** / dar V (10)

4. OUTRAS VARIANTES TEXTUAIS. Ademais das variantes analizadas nos puntos anteriores, *acollatidos* manuscritos permite illar un conxunto de leccións características de cada familia de códices que mostran, de modo particular na rama representada por *BV*, unha clara tendencia á simplificación das estruturas sintácticas ou semánticas (trivialización):

- A226, B 402, V 12, v. 3.** e s' ela foi, mesquinn', e eu fiquei (10)
 e sela foi mesquinne eu fiquei A (10)
 **e sse la foy e eu mez quinho fiquey B (11)
 **essela foy e eu mez quinho fiquey V (11)
A231, B 422, V 34, v. 6. e dá por mi ben quanto x' ante dava (10')
 e da / por mi ben **quanto xante** daua A (10')
 eda por mi ben **quantante daua B (9')
 eda por mi ben **quantante daua V (9')
A256, B 434, V 46, v. 7. [E] mia sennor fremosa, de bon prez (10)
 [ ] mia sennor fremosa de bon **prez**A (10)
 E mha senhor fmosa de bon **parecerB (12)
 E mha senhor fmosa de **boparecerV (12)
A225, B 401, V 11, v. 10. outra dona, sennor, per bōa fe (10)
 outra dona **sennor** per boa fe A (10)
 out dona **f^omosa p boa fe B (11)
 out dona **f^omosa per bona fe V (11)

5. Finalmente, documéntase, en *A*, *B* e *V*, un conxunto de versos metricamente irregulares. Estes segmentos, na súa maioría hipómetros, poden explicarse considerando tanto as categorías modificativas manexadas pola crítica textual como a variación lingüística:

- A205, B 357, v. 9.** que [eu] en tal tempo fui ben querer (10)
 **que en tal tempo fui ben querer A (9)
 **Que en tal tempo fui ben querer B (9)
A224, B 396, V 6, v. 1. O meu Sennor me [a]guisou (8)
 **O Meu sennor me guisou A (7)
 **O meu senhor mi guysou *BV* (7)
A231, B 422, V 34, v. 8. e con [mui] bon parecer que ll' eu vi (10)

---

do á dialefa. Así sucede en *A242, B 431, V 43, v. 14.* fezo-me sempr' aver, de pran (8). fezo me sempr auer de pran A (8) : fez me semp au de praB (8). O verso falta no códice da Vaticana, que só copia a primeira cobra da cantiga. Véxase, porén, canto se indicou nas notas 9 e 10.

**e con bon parecer qlleu ui A (9)

**eco bon parecer qlleu uj B (9)

**eco bon parecer qlleu ui V (9)

A 193, B [3]45, v. 6 (12, 18).*e (a)tant' entendo máis que é mellor* (10)

**e atant en/tendo mais que e mellor A (11)

**E a tanten tendo mays que e melhor B (11)

A205, B 357, v. 15. (E) de min an ja muito posfaçado (9')

**[E] de mi an ia muito posfacado A (10')

**Que demj an ia muyto posfaçado B (10')

A219, B 387, v. 1. Pois o vivo mal que (eu) sofropunnei (10)

**POis ouiuo mal que eu so/ffro punnei A (11)

**Poys ouuem o mal que eu soffro / punhey B (11)

III. Os versos referidos nas páxinas precedentes corroboran as indicacións que se ofreceron no estudo que presentamos en 2010, ampliando a nómina de exemplos para cada unha das categorías consideradas, con excepción da reservada para os erros derivados de alteración da orde, dos que non se documentan ocorrencias nesta oportunidade. Tal e como sinalamos naquela contribución, os segmentos que, nas cantigas analizadas, ofrecen deficiencias métricas –e que merecen, nun número importante de casos, unha consideración detallada desde o punto de vista da constitución da tradición manuscrita– poden explicarse considerando a progresiva banalización a que se ven sometidos os textos no proceso da súa transmisión e o fenómeno de cambio ou variación lingüística.

Como tamén se apuntou naquel traballo, «uma falha métrica é geralmente uma de várias pistas que indicam que algo de errado se passa com o texto», e esa falla, ese erro, pode ser subsanado manexando os criterios apenas indicados –tipoloxía dos erros, variantes de lingua–, tal e como revelan as valiosísimas notas escritas nas marxes de A, que son froito dunha revisión atenta da copia realizada, probablemente, no propio taller en que se confeccionou o manuscrito. Aínda sinalaremos que ese erro non só pode ser subsanado, senón quedebe selo, pois os datos que emanan dos manuscritos confirman, de novo, o principio da isometría, das “sílabas contadas”, como principio que caracteriza a *cantiga de amor*.